

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

2(2)
2022

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	6
Омилхон ИСМАЙЛОВ, Александр ПОЛОННИКОВ, Мухиддин БАФАЕВ. Инновационно-ориентированное педагогическое образование Республики Узбекистан: стратегия и тактика развития	6
Shaxlo NURULLAYEVA. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy moslashtirish mexanizmlari.....	12
Nargiza DILOVA, Kimyoxon RAJABOVA. O'zbekiston ta'limining jahon ta'limi bilan integratsiyalashuvida xalqaro baholash dasturlarini qo'llashning ahamiyati	19
Jetkerbay OTEPBERGENOV. Talabalarning murakkab o'quv materiallarini o'zlashtirishda chizma-tasviriy modellardan foydalanish mahorati.....	22
Shabon FARMONOVA. Boshlang'ich sinflarda ta'lim mazminini yangilash va ona tili o'qitishni ijodiy tashkil etish	26
Ne'mat SEVINCHOV, Maftuna HALIMOVA. Pedagogik o'lchovlarning tarkibiy qismlari va ularga qo'yiladigan talablar.....	32
Умида МУПТАЗАЕВА. Особенности развития учебно-исследовательских компетенций студентов высших образовательных учреждений в условиях кредитной системы.....	38
Ixtiyor XOLIQOV. Bo'lajak o'qituvchining asosiy kompetentligini rivojlantirish	43
Xasan SIDDIKOV. Oliy ta'limda tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etishning innovatsion shakllari.....	46
Muattar ABDULLAXO'JAYEVA. Zamonaviy o'qituvchining pedagogik kompetentligini rivojlantirish.....	50
Perdexan SALIYEVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida uchraydigan ayrim muammolar va yechimlar	52
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM	55
Shuhrat NE'MATOV, Nargiza MIRYUSUPOVA. Malaka oshirish jarayonida maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarining kvalitologik kompetentligini shakllantirish imkoniyatlari	60
Асрор ҚОСИМОВ. Бошланғич таълимда ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини ташкил этиш – долзарб педагогик муаммо сифатида	62
Maftuna MAMEDOVA. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bola shaxsining rivojlanishida tarbiyaning roli.....	67
Dildora OMONOVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kompetentsiyasini shakllantirish va rivojlantirish metodik muammo sifatida.....	70
Manzura KASIMOVA. Maktabgacha ta'limda jonli va jonsiz tabiat bilan tajriba o'tkazishda laboratoriya xonalarini tashkil etish	74
Gulzoda ERGASHEVA. Steam ta'lim texnologiyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berish imkoniyatlari.....	78
Азиза ХУСЕНОВА. Моделирование обучения родному языку путём проектирования образования	82
Шакаржон ҚЎЧҚОРОВА. Бошланғич синф ўқувчиларида таянч компетенцияларни шакллантириш долзарб методик муаммо сифатида	90
Дилшод ДАВРОНОВ. Бошланғич синф ўқиш дарсларида бадиий матн устида ишлашда адабий тушунчаларни шакллантиришнинг илмий-назарий асослари	95
Sobirjon ISMATOV. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali nutq o'stirish metodikasi	100
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'QITISH	105
Qahramon TO'XSANOV. "Masnaviyi ma'naviy"ning o'zbek adabiyotiga ta'siri.....	105
Mexriniso ABUZALOVA, Shahnoza ISLOMOVA. Tibbiyot tili va tibbiy matnlarning psixolingvistik xususiyatlari	111
Илона ИСПАЙЛОВА. Эффективность обучения медицинскому английскому языку при формировании коммуникативных навыков посредством аутентичных фильмов.....	117
Intizor JUMANIYOZOVA. Abdulla Oripov she'riyatida falsafiy-intellektuallik va ekspressivlikning ifodalanishi.....	124
ANIQ VA TABIIY FANLAR	127
Mirzohid DAMINOV, Sabohat HALIMOVA. O'zbekiston, Rossiya Federatsiyasi va Qozog'iston umumiy o'rta ta'lim maktablari 7-sinf fizika darsliklarining qiyosiy tahlili	127

ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA FALSAFIY-INTELLEKTUALLIK VA EKSPRESSIVLIKNING IFODALANISHI

Ushbu maqolada Abdulla Oripov she'riyatidagi o'ziga xosliklar, lirik qahramon kechinmalari tahlili o'rin olgan. Shoir ijodini o'quvchiga yetkazishda davr masalasiga oid takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: falsafiy-intellektual ohang, lirik qahramon, ekspressivlik.

Данная статья представляет собой анализ особенностей поэзии Абдуллы Арипова, переживаний лирических героев. Выдвигаются предложения по проблемам периода, чтобы донести до читателя творчество поэта.

Ключевые слова: философско-интеллектуальный тон, лирический герой, экспрессивность.

This article is an analysis of the peculiarities of Abdulla Aripov's poetry, the experiences of lyrical heroes. Suggestions on the issues of the period are put forward in order to convey the poet's work to the reader.

Keywords: philosophical-intellectual tone, lyrical hero, expressiveness

Kirish. So'z – bu ilohiy qudratning tajallisi. Uning qudratidan mohirona foydalanib, insonlar qalbining nozik torlarini tebratib o'tadigan, ular qalbida ezgulik va muhabbat urug'ini ekadigan donishmand shoir Abdulla Oripovdir.

O'zbekiston xalq shoiri, O'zbekiston Qahramoni Abdulla Oripov — tug'ma iste'dod egasi. U juda siyrak uchraydigan noyob, nodir shoir. Uning so'z san'ati xazinasiga qo'shgan hissasi bebaho. Ana shuning uchun ham birinchi Prezidentimiz Islom Karimov shoir ijodiga yuksak baho berib, «Biz XX asr adabiyotini Abdulla Qodiriy, G'afur G'ulom, Oybek kabi mumtoz adiblarsiz, zamonaviy adabiyotimizni Said Ahmad. Erkin Vohidov singari ijodkorlarsiz tasavvur eta olmaganimizdek, ma'naviy kelajagimizni, farovon va buyuk istiqbolimizni Abdulla Oripov ijodisiz ko'z oldimizga keltira olmaymiz. Hozirgi davrda uning she'rlari xalqimizni adolat tantanasi, yorug' kelajakka ishonch ruhida tarbiyalaydigan yuksak ma'naviy omil bo'lib xizmat qilmoqda», — degan edi.

Abdulla Oripov ijodi o'ziga xos bir olam. Shoir she'rlari o'zining samimiyligi, sodda va ravon tili, badiiy tasvirning nihoyatda nozikligi bilan ajralib turadi. Qolaversa, Abdulla Oripov ijodi ona-Vatan, buyuk ajdodlarimizga ehtirom, xalq taqdiri, sevgi va vafo kabi rang-barang mavzularga boy bo'lib, ularda shoir o'zining ruhiy kechinmalarini badiiy kashfiyot darajasida badiiy talqin qiladi. Shu bilan birga shoirning har bir she'rida milliy ruh, o'ziga xos ohang yaqqol seziladi.

Masalan:

Nega qadding egik, nega boshing xam

Nega nigohlaringni tortadi tuproq?

Mening yer ustida tanishlarim kam

Mening yer ostida do'stlarim ko'proq.

Ushbu satrlarni o'qigan insonning qalbi junbushga keladi. Darhaqiqat, bizga ma'lumki, shoir bu hayoti davomida katta davralarda o'z obro'yiga ega shaxslardan biri edi. Lekin shunday bo'lsa-da bu dunyoning buqalamunligi, insonlarning vafosizligidan aziyat chekkan.

Tingla, bu abadiy sado bo'ladi,

Gadoning dushmani gado bo'ladi.

Ikkovi bir- birin yegunicha to

O'rtada bu dunyo ado bo'ladi.

Shoir ijodi nafaqat milliy adabiyotimizning, balki jahon adabiyotining ham boyligi sanaladi. Uning asarlari qozoq, turkman, turk, ozarbayjon, tojik, tatar, rus, belorus, gruzin, latish, moldovan, nemis, yapon, xitoy, ukrain, eston tillariga o'girilgan. Shoir Jahon Intellektual Mulk tashkiloti tomonidan oltin medal bilan taqdirlangan.

Shunday shoirlar borki, o'z vaqtida maydonga keladi. Ular o'z xalqining ovozi, orzu - umidlari va inson qalbi iztiroblarining in'ikosi. U o'z davrining kuychisi, faylasufi, so'z sehgiridir.

Abdulla Oripov ijodida o'zbeklarga xos donishmandlik, bag'rikenglik, xokisorlik va andisha namoyon bo'ladi. "Mustaqillik tufayli qo'lga kiritilgan yutuqlarni eslash va eslatish ong-u shuurimizni tozalaydi. Shoirbozlik va balandparvoz gaplar hech narsa bermaydi. Kerak bo'lsa, biz mustaqillik g'oyasini

go'dak qulog'iga azondek quyishimiz kerak. U ona allasi bo'lib farzandlarimiz vujudiga kirsin. Qachonki, istiqlol deganda yuraklarimiz hapqirib, to'lqinlanib, ketsa va kuchimizga kuch qo'shilsa, bir butun yengilmas xalqqa aylanamiz".

Qalbi nozik, nihoyatda ta'sirchan va o'ta kamtarin inson edi. Abdulla Oripovning shogirdi, ustози e'tiboriga sazavor bo'lgan jurnalist, Alisher Nazarning shoir haqida: "Tabiatan juda nihoyatda murakkab shaxs edi. Abdulla akaning qalbi juda ham nozik inson edi. Sira - sira esimdan chiqmaydi, Abdulla aka bir safar aytadilarki: "Shu bir joyga ildirib qo'ysang, bir joyga yozib qo'ysang, vaqt keladi, albatta, endi men qaytadan o'n sakkiz yoshga kirmayman. Bir xotira sifatida eslaganingda muxlislarim bir narsani bilib qo'ygani yaxshi. Qanchalik shu shuhratga belangan bo'lmay, qanchalik shu darajaga erishgan bo'lmay, esimni taniganmanki, xudoyim qalbimning bir chekkasini ozgina tilib qo'yganki, o'sha yerdan chik - chik qilib qanaqadir mahzunlik, qanaqadir g'am tomib turadi. O'sha narsa nima ekanligini mana yoshim 75 ga kirdi, bilmayman", - deganlar".

Darhaqiqat, shoir yaratgan kichik she'rlaridan tortib, katta-katta dostonlarigacha qandaydir ichki dard va hayajon yashiringanini ko'ramiz. Har bir she'rda go'zalliklar, sof musaffo tabait manzaralari, insoniy tuyg'ular tomon hissiyotlari jo'sh uradi-da, oxirida mahzunlik, umrning o'tkinchiligini eslatib o'tadi.

Shoirda dedilar: siz baxtli inson,
Xalqingiz ardog'lar hamma taniydi.
Shoir javob berdi: menda bir armon,
Muallim desalar meni qaniydi.

Bizga ma'lumki, istiqloldan oldingi davrlarda hur fikrli ijodkorlarimiz qalbida aks etgan, junbushga keladigan tuyg'ular ochiqdan ochiq aks ettirilmas edi. Hattoki, inson ruhiyati ham chegaralab qo'yilgan edi. Bunga qalbi ilohiy hislar va dardga to'lgan samimiy shoirlarimiz chiday olarmidi? Abdulla Oripovning ham sobiq sho'ro davrida qanchadan qancha ijod namunalari tazyiq va qarshiliklarga uchragan. Hatto yozgan she'rlari hech qaysi jurnal va gazetlarda chop etilmagan. Shoirning o'zi ham bu haqda shunday deydi: "Birinci muhabbatim she'rimni o'qib, unga o'zgartirishlar kiritishimni aytishdi. Ushbu misralardagi Yolg'iz Ollohim so'zlarini Yolg'iz Panohim so'zlari bilan almashtirish to'g'risida shart qo'yishdi. Bunday tazyiqlarga, xo'rliklarga qanday chidash mumkin?" Nahotki, shoir tuyg'ulari ham, fikrlari ham chegaralab qo'yilsa!

Nido bergil, qaydasan, sharpangga quloq tutdim,

Sirli tushlar ko'rib men bor dunyoni unutdim,
Tongda turib nomingga ushbu she'rimni bitdim,

Dildagi ohim mening, birinci muhabbatim,
Yolg'iz Ollohim mening, birinci muhabbatim.

Lirik qahramon o'zining rad etilgan, javobsiz qolgan sevgisi tarixini hech kimdan yashirmasdan to'kib soladi. She'rda Odam Ato va Momo Havodan meros mo'jizaviy tuyg'uning odam ba'zan hatto o'z-o'ziga ochiq iqrar bo'lishiga botinavermaydigan pinhoniylar jihatlarini qalamga olinadi.

Sodda va samimiy shoirdagi hur fikrlilik, ijodiy erkinlik, yuksak kechinmalar uchun davr muhiti torlik qilar edi. Bu holat Abdulla Oripovning singlisi Bibisora Oripovaning quyidagi gaplarida o'z tasdig'ini topgan:

"Sovet davrida akam tanilib boravergach, uni ko'p siquvga ola boshladilar. Shundan ko'p aziyat chekardi u. Jahli chiqsa, tinmay yozardi. Shunday kunlarning birida akamni Moskvada o'tadigan yosh shoirlar anjumaniga yuborishdi. Guruh rahbari - Ozod Sharafiddinov. O'sha davrda barcha hujjatlar, matnlar, o'qiladigan she'rlar tayyor bo'lgach, O'zkompartiya ruxsati bilan tanlanar edi. Bir payt Ozod aka qay ko'z bilan ko'rsinki, tasdiqlangan hujjatlar orasida akamning she'rlari yo'q".

Darhaqiqat, istiqlol yillari o'zbek she'riyatida falsafiy-intellektual ohang ancha kuchaydi. Inson ruhiyatini, ehtiros, his-tuyg'ularning keng silsilasini turfa ziddiyatli bo'yoqlarda aks ettirish, odamzod shuurini band etgan muammolarni butun murakkabligi bilan suvratlantirish, shaxsning yuksak milliy umuminsoniy mohiyatini ekspressiv tarzda ochib berishga intilish etakchi yo'nalishga aylandi.

Abdulla Oripovning ijodida nasihatimiz tarzida bitilgan misralar ham uchraydi.

O'g'lim, bul hikmatni qilgil boshga toj:
Hech kimsa bo'lmasin nomardga muhtoj ...
Er yigit qalqondir yurtiga doim,
Mangudir Vatanda mardga ehtiyoj.

Bugungi kun o'quvchisiga Abdulla Oripov she'riyatini badiiy talqin qilishdagi asosiy muammolardan biri davr masalasidir. O'sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy jarayon va u bilan bog'liq ayrim masalalar haqida o'quvchida tasavvur uyg'otish zarur. Har bir she'rda go'zalliklar, sof va muhabbat manzaralari, insoniy tuyg'ular tomon hissiyotlarni jo'sh urdiradi-da, oxirida maxzunlik, dard ruhi bo'y ko'rsatadi. Masalan, "Nigohimdan faqat sen pinhon" deganda istiqlol sog'inchi nazarda tutilgan bo'lsa, ajab emas.

Vatan madhi qancha -qancha shoirlar ijodida muhrlangan, lekin Abdulla Oripov ijodida o'zgacha ruh, o'zgacha hissiyot va dardning teran mushohadasini ko'ramiz. Masalan, "Imtihon" she'rda Vatan timsoli orqali shoir dilida uzoq yillar davomida yashirinib yotgan dardni tuyamiz:

Azal musofirdir dunyoda odam,
Ruhim garchi sobit, muallaq tanim.
Bir umr qo'yningda muqim tursam ham

Sog'inib yashadim seni, Vatanim.
Mehr bir, nafrat ham bir tomondir bu,
Vatanni sevmqlik imtihondir bu.
Vatanda turib, Vatanni sog'inish mumkinmi?
Ha, agarchi u ozod bo'lmasa... Shoir Vatanini
o'zgalardan qizg'onib sevadi. Isyon bilan sevadi:
Mayli, suymasinlar meni g'animlar,
Yo'limni to'ssinlar raqiblar hatto.
Vatan har qayda ham mayoqdek imlar,
G'ururim yuksalar samogacha to.
Hech kimga berguvsiz dovrug', shondir bu,
Vatanni sevmqlik imtihondir bu.

Xulosa o'rnida ta'kidlamochi edikki,
"Dunyoda yangi fikr yo'q. Eng yangi fikr esa eski
bir fikrning yangicha to'n kiyishidir", – degan edi
Gyote.

Darhaqiqat, Abdulla Oripov ham ko'hna
adabiyotimizga sayqal va yangicha ruh bera oldi.
So'zdan ilohiy qudrat sifatida foydalanib, uning
jilosidan insonlar qalbiga ma'naviy ozuqa baxsh eta
olgan betakror iste'dod sohibi Abdulla Oripov
asarlari necha yillar, zamonlar o'tsa-da, o'z
qimmatini yo'qotmaydi. Xalqimizni ezgulikka,
insoniylikka, sof mehr-muhabatga chorlayveradi.

Adabiyotlar

1. S.Ahmad. Yo'qotganlarim va topganlarim. Toshkent. 2000-yil, 67-bet
2. Abdulla Oripov Tanlangan asarlar